

Till sist . . .

några inopportuna tankar kring arbetslivets villkor, ty liksom 1960-talet handlade om uländerna skall 1970-talet handla om arbetslivet. Det har blivit bestämt så, eftersom vi lever i ett land där man bara klarar av att debattera ett ämne i taget.

Nyligen hade jag anledning att återvända till Strindbergs Röda Rummet, närmare bestämt till det berömda inledningskapitlet där Arvid Falk redogör för sina erfarenheter från Kollegiet för utbetalandet av Ämbetsmännens löner. Det är, som de flesta säkert erinrar sig, en bitande satir över de byråkratiska arbetsformerna sådana de kunde utvecklas i ett statligt ämbetsverks skyddade miljö. Beskrivningen av de tomma ämbetslokalerna, de heta diskussionerna kring inköpet av två gross Sheffield's tvåbladiga N:o 4 utan korkskruv samt sorterandet (kronologiskt och alfabetiskt) och inbindandet av lönekvitenserna är en sannskyldig nidsbild av svenskt 1800-talsförvaltning i arbete.

Men även en satir måste innehålla en kärna av sanning. Annars är det ingen satir, utan en lögn rätt och slätt. Kärnan av sanning i Strindbergs skildring ligger, enkelt uttryckt, i att det inte krävdes särskilt mycket arbete av en statlig ämbetsman. När man väl var antagen i statstjänst kunde man – försåvitt man överhuvudtaget uppehöll tjänsten och inte bara lyfte lönen – i regel falla in i en jämn lunk. Ärendenas oföränderlighet gav rutin och säkerhet. Likaså kunde en omätlig tidsutdräkt i handläggningen tolkas som ett uttryck för noggrannhet.

Idag, hundra år senare, är situationen inte densamma. Det finns förvisso några gemensamma drag. Arvid Falk kunde knappast hit-

ta någon enda ämbetsman på plats vid sitt besök i kollegiet. En nutida medborgare har liknande bekymmer, men nu gäller det svårigheten att få tag på statstjänstemän per telefon.

Den stora skillnaden ligger i att statsförvaltningens tjänstemän inte är sysslolösa idag. De arbetar faktiskt, både plikttroget och energiskt. Det finns inga metoder att mäta produktiviteten inom den offentliga sektorn, men det betyder inte nödvändigtvis att offentliganställda är mindre flitiga än privatanställda. Om Strindberg hade kunnat återuppstå och fått skildra ett modernt ämbetsverk – förslagsvis i kvarteret Garnisonen i Stockholm – så hade kontrasten inte bara gällt de yttre och mycket påtagliga skillnaderna. Han hade tvungits erkänna, att 1970-talets svenska statstjänstemän är ett flitigt släkte, som väl gör skäl för sin lön (varvid dock är att märka, att statens kaka fortfarande är knapp, både före och efter skatt).

Ändå skulle 1970-talet behöva sin Strindberg. Vi skulle ha både nytta och glädje av någon som på ett lika effektivt sätt avslöjade vår tids sjuka inom statsförvaltningen – den orimliga ambitionen att *förändra*. Vad som utmärker den svenska förvaltningen till skillnad från flertalet utländska, är nämligen inte dess långsamhet och ineffektivitet, utan dess energi och beskäftighet. Den genomsnittlige svenske statstjänstemannen är rastlöst verksam med att författa PM, yttra sig över PM, skriva nya instruktioner och sitta i arbetsgruppssammanträden (det heter arbetsgrupp numera; en arbetsgrupp verkar på något sätt effektivare än en kommitté). Han är ständigt i färd med att förbereda för-

ändringar.

Nu skall först erkännas, att många förändringar självfallet är både ofrånkomliga och välkomna. I många fall utgör de bara en motsvarighet till de tekniska och ekonomiska förändringar som sker i samhällslivet i övrigt. Varför skulle exempelvis statsförvaltningen avstå från att göra bruk av den moderna datatekniken?

Men det finns en annan förändringsmani hos statsförvaltningen, som bottnar i en politisk vilja att mer och mer ta befälet och helt styra all verksamhet. Man nöjer sig inte med en förvaltande och samordnande funktion. Man vill reformera, initiera nytänkande och omorganisera, inte därför att det föreligger något känt behov från fältet, utan därför att man anser att statsförvaltningen skall ligga ett steg före, vara en "spjutspets in i framtiden".

Med denna förvaltningsfilosofi blir det den förändringsaktive byråkraten som befordras. Riktigt bra är det när byråkraten kan bidra till att genomdriva förändringar i strid med önskemålen hos den fältorganisation (motsvarande) han är satt att betjäna. Då har ju byråkraten på ett påtagligt sätt visat hur viktig hans insats är för att framåtskridandet inte skall avstanna.

Det är tillväxten av många nya byråkrater av denna förändringsambitiösa sort som medför så otroligt mycket pappersarbete i dagens samhälle. Det är också deras obändiga förändringsdrift som skapar odrägliga arbetsmiljöer för så många människor. Ty inte

nog med att man måste vara beredd att anpassa sig till de ofrånkomliga förändringarna (de som betingas av ändrade tekniska och ekonomiska villkor). Man skall också leva med alla de centrala "påhitt" som föds ur förändringsambitionerna.

Inom stora delar av samhällslivet (det gäller allt från lärare till småföretagare) finns det inte längre ett rimligt mått av kontinuitet i verksamheten. Det skapar i sin tur svårigheter att förvärva säkerhet och rutin i yrkesutövningen och en känsla av att alltid befinna sig i uppbrott. Det värsta är att det i denna process finns en inbyggd accelerationsmekanism. Initierade förändringar kräver många följdändringar. Dessa ger ofta upphov till effekter som man inte tänkt sig. Så får man anledning att förbereda nya förändringar, allt i ett ständigt uppskruvat tempo. För allt flera blir arbetsmiljön ett evigt provisorium.

Om vi inte snart skall gå mot en allmän förändringskollaps i samhället måste förvaltningsfilosofin förändras, *reformer*as i ordets egentliga bemärkelse. En lagom tröghet i den statliga förvaltningsapparaten är enbart en fördel. Måttliga ambitioner hos byråkraterna vore ett politiskt hälsotecken. Tyvärr tror jag att en sådan reformation ställer två krav: att vi får ett regeringsskifte och att högeffektiva kopieringsapparater (typ Rank Xerox) stoppas.

I skrivande stund förefaller det första av dessa båda krav vara det som är lättast att uppfylla.